

spre Valea Morilor, unde atunci când ajung, pot spune: uite, pe aici se plimbau părinții mei când erau studenți.

Când trec pe lângă Biblioteca Națională îmi amintesc de Alexe Rău și de multele lucruri bune pe care le-a făcut pentru cultura basarabeană. La Biblioteca Municipală și în sediile ei mă simt ca acasă, acolo facem cenaclul Republica, atât cu scriitorii din Chișinău, cât și de peste Prut. Parcă mă aștept să-l văd pe Vlad Pohilă acolo. La Terasa Uniunii Scriitorilor îmi amintesc de masa lui Nicolae Esinencu, de Bunelu (fotograful Nicolae Răileanu), care se plimba cu aparatul foto la gât și, din când în când, ne făcea câte-o poză. Ești un do-do-dobitoc!, strigă Eugen Cioclea de la altă masă.

Când trec prin Buiucani mă gândesc la porumbelul Dumitraș, mă uit în sus și îl văd pe Oleg Carp, în Râșcani mă uit după verigi și îmi amintesc de Vladimir Lorcenkov, la Ciocana îmi amintesc de Constantin Tănase și mă gândesc la Hose Pablo, Gonzo, la Unda Comună. Centrul e foarte frumos și undeva se ascunde Ghenadie Popescu! Botanica înseamnă Porțile Orașului și Telecentru înseamnă o priveliște extraordinară deasupra orașului. Mulți se plâng când e vorba de Chișinău, dar e orașul nostru, e verde, e frumos și e oglinda noastră, până la urmă.

3. E tot ce iubim din Chișinău, cu bune și cu rele, dar și tot ce facem noi pentru oraș.

DESPRE CHIȘINĂU CA PERSONAJ LITERAR

*Val BUTNARU,
scriitor*

Întotdeauna m-a fascinat relația lui Carlos Ruiz Zafón cu orașul lui natal Barcelona. Cea mai autentică declarație de dragoste scriitorul spaniol o face în tetralogia lui despre *Cimitirul cărților uitate*. Casele, străzile, piețele, tramvaiul și taxiul, cimitirele, bodegile, librăriile și, în sfârșit, oamenii din acest oraș, sunt descriși cu atâta afecțiune și patimă încât trezesc invidia oricărui alt autor citadin.

M-am născut în Chișinău și foarte mult timp m-am simțit jenat de acest fapt, considerându-l, cel puțin, insignifiant. Ba chiar mă feream să pomenesc numele așezării de pe Bâc în scrierile mele. Urbea noastră, cu aspectul ei pricăjit, fizionomia comună

și nivelul scăzut de cultură, îmi contura ideea de factor compromițător pentru biografia unui scriitor. Unde mai pui că întreaga copilărie, adolescența și chiar tinerețea toată mi-am trăit-o la Muncești. Adică, în timp ce unele odrasle de oameni aleși își duceau existența în casele acele albe, etajate și spațioase din centru, plecând la școală încălțate în mocasini, fără frica de a se îngloda pe ulițele desfundate de ploi, eu mă vedeam nevoit să suport umilința unui trai anost, undeva la coada cozilor, într-o casă rătăcită la dracu-n praznic, asfixiat de mirosul greu, insuportabil, emanat la două, trei zile de Combinatul de carne. Și nici prin gând nu-mi trecea că va veni o zi când am să văd lucrurile într-o lumină total diferită și voi considera că, de fapt, circumstanțele mi-au oferit cel mai de preț cadou – viața la Muncești, printre mahalale scufundate în ceața unui mister provincial, în poveștile păgâne spuse la gura sobei și mitologii inventate ad-hoc, necunoscute orășenilor îngâmfăți, purtând pantofi cu toc, pardesiuri catifelate și pălării de fetru.

Scriitorul care m-a pus pe gânduri cu descrierile lui a stufărișului din bălțile Munceștilor a fost George Meniuc. Eram elev la școala nr. 32, situată ceva mai sus de cea mai lungă stradă din

Ce poate fi mai frumos decât ochiul de apă înghețat iarna și vântul fluierând tânguios prin stufăriș? Cam la aceste descrieri aș putea rezuma cele câteva pagini din romanul *Manuscrisul lui Zograf* în care am încercat să immortalizez imaginea unui oraș pe care începusem să-l îndrăgesc cu atâta întârziere.

Chișinău, și am înțeles pentru prima dată că oamenii de litere sunt deosebiți de restul muritorilor tocmai din motivul că au puterea să vadă frumosul acolo unde eu deslușeam doar noroi, mocirlă și plante ridicole, inutile. Mai târziu, citindu-l pe Panait Istrati, mă voi învăța să admir bălțile din preajma Brăilei, comparându-le cu locurile copilărie mele. Ce poate fi mai frumos decât ochiul de apă înghețat iarna și vântul fluierând tânguios prin stufăriș?

Cam la aceste descrieri aș putea rezuma cele câteva pagini din romanul *Manuscrisul lui Zograf* în care am încercat să immortalizez imaginea unui oraș pe care începusem să-l îndrăgesc cu atâta întârziere. A fost ca o declarație de dragoste, aidoma lui Ruiz Zafón, păstrând, bineînțeles, proporțiile și intensitatea afecțiunii.

Cu anii, îmi voi aminti tot mai des de povestirile unui unchi de al meu despre Zaikin, legendarul luptător de pe arena circului,

care venise, nu se știe cu ce ocazie, la un gospodar din Muncești și, după ce a dat peste cap câteva căni de vin, a îndoit între degete un pitac de aramă. Drept recunoștință pentru spectacolul oferit, mulțimea entuziasmată l-a condus cu alai până la gară, locul unde întorcea tramvaiul și o lua înapoi, spre centru, urcând panta de pe Negruzzi, strada de azi.

Cel mai mult mă impresionau discuțiile despre tunelurile săpate adânc sub pământ care duceau, pe sub case, direct spre beciurile secrete din partea de jos a orașului. Unele rude de-ale noastre afirmau că un pasaj subteran își începe parcursul chiar din imensul beci al bunicilor, dar nu poate fi văzut fiindcă, de frica hoșilor, a fost zidit de nu se știe cine. Când, peste mulți ani, voi vedea cu ochii mei alte beciuri adânci din centru, continuând cu tuneluri interminabile și înspăimântătoare, voi rămâne cu convingerea că toate poveștile auzite în copilărie erau adevărate. Ba chiar mă voi referi pe larg, în romanul *Hipnotic*, la aceste catacombe enigmatice. Iar hrubele adânci, niciodată parcurse până la capăt, de sub beciul lui *Tudor Tătaru*, unde își făcuseră birourile pentru interogatorii și persecuții enkavediștii după 28 iunie 1940, au rămas fixate în paginile unui alt roman, *Cartea nomazilor din B.*

Distracția supremă a copiilor din Muncești era să coboare la linia ferată și să întâmpine sau să petreacă trenurile trecând în viteză pe alături. Mă uitam la pasagerii de la geamurile luminate și mi imaginam viața nemaipomenit de frumoasă spre care îi ducea locomotiva masivă. De atunci, am îndrăgit călătoriile cu trenul.

Peste calea ferată, dacă o traversai pe lângă *Izvorul lui Serafim*, neajungând la triaj, exista o platformă betonată pe care erau parcate pe noapte *furele* venite din Bulgaria. Șoferii din țara prietenă ne vindeau, pe întuneric, ascunși în cabină, blugi contrafăcuți bulgărești la preț de Levi's original.

Partea incredibilă a poveștii ar fi, poate, faptul că eu, considerându-mă orășean, habar nu aveam ce se întâmplă în orașul propriu-zis. Escapadele mele, elev în clasele superioare la școala nr. 32, se limitau la un itinerar fix – cinematograful *Iskra*, ringul de dans *Iunosti* și restaurantul de lemn, în formă circulară din preajma cinematografului pe care îl numeam *Șaiba*. Abia în anii studenției, am aflat că la periferiile Chișinăului au apărut *micro-raioane*, adevărate orașe-satelit, eclipsând prin atractivitate centrul urbei de pe Bâc.

Și totuși, există un loc, o stradă mai exact, care a exercitat mereu asupra mea o senzație de vrajă, un efect magic, de beatitudine patriarhală. Vorbesc de strada *Alexie Mateevici*, care pe parcursul istoriei a schimbat vreo patru-cinci denumiri, acestea perindându-se în funcție de contextele istorice.

Distracția supremă a copiilor din Muncești era să coboare la linia ferată și să întâmpine sau să petreacă trenurile trecând în viteză pe alături. Mă uitam la pasagerii de la geamurile luminate și-mi imaginam viața nemaipomenit de frumoasă spre care îi ducea locomotiva masivă. De atunci am îndrăgit călătoriile cu trenul.

Curată, întinsă pe o linie dreaptă, cu case cochete, vile construite în anii interbelici sau conace decente, dantelate cu piatră albă, – cu un deosebit simț al timpului, numai al ei, curgând cumva diferit de restul arterelor din jur. Strada încă se mai opune tăvălugului distrugerilor monumentelor istorice, se împotrivește să încapă în buzunarele oligarhilor, mintea cărora în materie de construcții se limitează doar la super-marketuri, benzinării și farmacii.

În ultimul meu roman, *Patimile după Iov*, anume această stradă devine un personaj important în acțiunea propriu-zisă.

În finalul acestor note, nu pot să nu amintesc de una dintre cele mai mari tragedii ale Chișinăului – aruncarea în aer a Clopotniței în noaptea de 22 decembrie 1962. Acum 35 de ani, pe când munceam la revista *Columna*, am scris un reportaj-investigație, din care îmi permit să citez două alineate de la început:

„...Ștefan Tănase, maistru la trustul „Injdorstroi”, auzise de dimineață vorbindu-se de niște autocamioane ce urmau să fie trimise la căratul molozului din centrul Chișinăului. Se zvonea că va fi dărâmată *Clopotnița*, el însă, nu dădu crezare vorbelor, își văzu de treabă, și, revenind seara la casa lui din Durlești, uită de zvonuri. Noaptea fu trezit din somn de o bubuitură năprasnică. Cei ai casei se treziră speriați, dar Ștefan îi liniști cum putu. *Clopotnița*, și-a zis cutremurat.

...Cam pe la aceeași oră, ziaristul Nicolae Stuart, se întorcea acasă de la un amic. Vrând să treacă prin *Parcul Catedralei*, fu oprit de un milițian. La câțiva metri depărtare, se afla un alt milițian. Ceva mai departe se mai deslușea o siluetă a unui om în uniformă. Stuart s-a strecurat, totuși, dincolo de cordonul de milițieni și s-a apropiat de un grup de muncitori ce trebuluiau lângă un compresor. Ziaristul urmărea cu uimire cum găureau ei pereții *Clopotniței* și plasau dinamita. Individul care a răspuns la vocativul „șefu” l-a

sfătuit să părăsească de urgență teritoriul parcului. Ei au ordin de sus, și vor arunca în aer *Clopotnița*, orice s-ar întâmpla. Nicolae Stuart ieși în grabă din parc, traversă strada Pușkin în căutarea unui aparat de telefon.”

Astăzi, mă gândesc tot mai mult la *Clopotnița* și nu întâmplător. Terminând *Patimile după Iov* în care există și pagini cu descrierea Chișinăului aruncat în aer de sovietici în 1941, am tras concluzia că orașul are o istorie pe care n-ar trebui s-o neglijăm. Fie că e vorba de ideea mitropolitului Bănulescu-Bodoni de înălțare a Catedralei Mitropolitane, implicit a Clopotniței, fie că citim eseurile lui George Meniuc despre Muncești – totul se leagă în istoria noastră și ne ține cu mintea trează și cu spiritul neîmpăcat.

CHIȘINĂU. UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND ARHEOLOGIA URBANĂ

Sergiu MUSTEAȚĂ,
Dumitrița EFREMOV

Introducere

Arheologia urbană este o ramură a științei arheologice care se preocupă preponderent de trecutul istoric al orașelor. Chiar dacă orașele au jucat rolul cel mai important în formarea și dezvoltarea civilizațiilor, credem că succesul respectiv ar fi fost imposibil fără mediul rural. În acest context, ne putem întreba dacă putem discuta și despre o *arheologie rurală*? Sigur că putem [2, p. 19], mai ales că fiecare urbe are la bază una sau mai multe așezări rurale. Arheologia urbană s-a evidențiat prin bogăția și diversitatea urmelor de locuire din zonele urbane în comparație cu cele rurale. Astăzi, fiecare oraș își caută urmele sale vechi pentru a reconstitui istoria, tradiția, modul de viață, specificul și spiritul locului. În contextul industrializării și urbanizării rapide, în special după cel de-al Doilea Război Mondial, arheologia urbană a devenit o modalitate de a salva, cerceta și integra urmele arheologice în planurile de dezvoltare ale orașelor [9, p. 701].